

Od určité jezdecké zdatnosti je další vzestup úrovně vázán na zvládnutí praktické jezdecké psychologie. Platí, že nejdříve se musíte stát hipology, abyste se mohli stát jezdeckými psychology (resp. psychology rozumějícími koním). Obráceně to nejde.

Psychologii u koní lze samozřejmě zne-

Pohyblivost jako komplexní pojem můžeme rozdělit na několik dílčích kategorií. Jde o lineární rychlost, vytrvalost, zrychlení, obratnost. Člověku i koni vlastní pohybové nutkání je nutkání k činnosti - tedy iniciativa. Jako jezdci podporujeme pohybovou iniciativu svých koní, nezakazujeme ji - nakonec vždy chybí.

tost. Pohybově „nadržený“ kůň pohyb vpřed paradoxně odmítá, vzpíná se, vyhazuje, kouše, hází hlavou. Je naprosto chybné takové chování trestat nebo řešit náhlým pohybovým zatížením, jenom to situaci ztíží. Nejlepší je pravidelným denním pohybem takovým stavům předcházet. Pokud to někdy nemůžeme, pomáhá

Jezdecká psychologie

užít stejně, jako se to dělá u lidí. Dělalí to tzv. zařikávači i vrcholoví trenéři v drezuře, jak kdo. Je to otázka etiky, morálky, hodnotového žebříčku a charakterových kvalit obecně.

Pilířovým psychologem našeho oboru byl ve století XIX. von Máday, ve století nedávno uplynulém pak bezkonkurenčně bavorský zvěrolékař Wilhelm Blendinger, který se roku 1980 zabil na koni na honu za smečkou. Ve svých knihách se zasazoval o to, aby kůň v lidských službách „směl být koněm“ a psychologie pomohla jezdcům k jeho pochopení.

Blendinger si jako první všiml, že koně mají snahu vytvářet uvnitř stáda přátelské dvojice, a upozornil na potřebu dodržovat ve stádě sudý počet zvířat. Především se tak tomu, že některý kůň bude odsouzen k roli samotáře, aniž si ji sám vybral.

Koně považuje daleko víc za družného než stádového tvora, protože vytváří skupiny rodinného typu, skupiny hřebců a má i staré hřebce samotáře. U koní je tedy stádo vnitřně strukturováno, což u jiných stád nemusí být pravidlem.

Přirozenou etologickou normou je dobré zachovat i při rozdělení koní ve stáji, například už zmíněný sudý počet zvířat. Pokud to nelze a ze tří tam ustájených koní jsou dva hřebci či valaši a jen jedna klisna (nebo obráceně), musí klisna stát uprostřed, aby žádný z nich nebyl vztahově znevýhodněn. Když to dodržíte, budete mít pod sedlem vyrovnanějšího a méně frustrovaného koně.

Blendinger uvažuje naprosto prakticky. Pokud je ve stáji dvacet koní a devatenáct jich odvedete, ten, který zůstane, se „zblázní“, protože se v pro něj nepocho-pitelné situaci bude cítit ohrožen. Jestliže však tohoto koně vyvedete jako prvního a vrátíte ho do prázdné stáje, bude to pro něj výrazně méně stresující, i když jde vlastně o stejnou situaci.

Člověku i koni Blendinger přiznává vyhraněný pud aktivního pohybu (u koně je to „chodivost“). Potřebu zmenšit tření s prostředím řeší každý druh po svém, člověk napřimením ke dvounohosti, kůň krajní redukcí prstů končetin. Vyšší nároky na rovnováhu přinesly vzestup psychické výkonnosti obou druhů.

Znásobení pohyblivosti člověka koněm umožnilo vznik a vývoj kultury. Migrace divokých koní byla srovnatelná s migrací tažných ptáků.

Chodivost je nejcennější vlastností živého tvora od mravence a včely až k samému člověku. Protože je chodivost psychickou vlastností, musí být psychologicky ošetřena. Abychom to snáze pochopili, podívejme se, jak je tomu u člověka. Pracovitost jako vášeň je darem nebes. Už když se dítě učí chodit, prozrazuje míru vrozené činnosti a matka či vychovatelka se proviňuje, když ho pro své vlastní pohodlí omezuje a nutí ho být „hodné“. Tak jsou vychová-

dlouhé klidné lonžování před vlastní prací pod sedlem. Ještě účinnější je rozdělení práce na etapy. Je něco docela jiného pracovat hodinu dopoledne a hodinu odpoledne ve srovnání se dvěma hodinami práce naráz. Především velmi vzrušivým koním pauza mezi lekcemi pomáhá a uklidňuje je.

Je málo prospěšné pracovat nervózního a rozčileného koně před soutěží intenzivním způsobem. Je lepší uspokojit jeho pohybový pud několik hodin před tím a nechat ho ve stáji uklidnit, než ho znovu vyvedeme ke krátkému opracování před startem. Využijeme tím kompenzačních

Znásobení pohyblivosti člověka koněm umožnilo vznik a vývoj kultury.

vání snílci a povaleči. V odchovu hřibat se toto řeší ještě daleko hůř.

Mezi zvířaty přiznává Blendinger pracovitost koni a psu. Cvalající velbloud působí vždy trochu otráveným dojmem a sebesilnější vůl nebude ani s prázdným vozem dobrovolně klsat.

Práce jako motivace pohybu se vyznačuje přítomností psychické zátěže a pohyb proto ztrácí hravost. Ve hře je pohyb uvolněný a samozřejmě hravý. Je známo, že sportovci procházejí stadiem neuvolněných pohybů, které musí být překonáno, aby mohlo být dosaženo špičkové výkonnosti. Uvolňovací cviky jsou důležitou součástí tréninku. Pro koně je důležité, aby se naučil si hrát, aby poznal běh jako hravý a lehký pohyb.

Nejen fyzická, ale i psychická labilita je u mladého koně větší než v pozdějším věku. Psychické přetěžování vede ke strachu a odporu, „učit se chybami“ není pro mladé koně nevhodnější metodou.

Potlačování pohybového pudu je nepřirozené a i u koní vede k neurotickým onemocněním. Boxové ustájení koní (jakkoli lepší než vazné) je jen obdobou klecového ustájení nosnic a nikdy nesmí být jedinou či hlavní možností koně se vůbec hýbat. Je známo, že se cenní plnokrevní hřebci náhle vzati z tréninku a odkázání na box uchylují i k masochistickým aktivitám - rvou si maso z hrudi apod.

Nejčastějším projevem neuspokojeného pohybového pudu je však vzdorovi-

mechanismů - po vzrušení nastoupí útlum a nějaký čas přetrvává, viz přísloví „ráno moudřejší večera“, stojíme-li před obtížným rozhodnutím. Je to stejný princip, jako když za nějaký čas po nitrožilním podání glukózy klesne hladina krevního cukru pod normu. Temperamentní koně potřebují delší pauzu mezi opracováním a soutěží, klidnějším koním stačí malá až žádná pauza.

Obzvlášť katastrofické následky má nedostatek pohybu pro hřibata a mladé koně. Mnozí předpokládají, že nějaký malý výběh stačí, ale koně tam většinu času proklimbají. S nedostatkem pohybu souvisejí změny zevnějšku, jako je ztráta suchosti tkání, prodloužení obličejové části lebky, mělký hrudník a vysokonohost, ztráta temperamentu. To je příčina, proč teplotně chovy čas od času vyžadují přilítí krve pohybově exponovaných plemen, jako je anglický plnokrevník. Proto hrubnou a degenerují i západní chovy arabských koní a vyžadují nová přilítí originální krve. Kdyby tzv. kulturní arab prošel pohybovou výchovou anglického plnokrevníka, ten problém by jistě neměl.

Blendinger byl i vynikající fyziolog a jednou z jeho velkých zásluh je změna náhledu na teplotní a ventilační režim koňských stájí proti zavedeným tradicím. Ten boj však nikdy nekončí. ■

MVDr. Norbert Zálíš